

Zbraně hromadného ničení a mezinárodní právo

=

**Case Study: Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora v otázce legality použití
nebo hrozby použitím jaderných zbraní v ozbrojeném konfliktu**

Michal Thim

analytik Vyzkumného centra Asociace pro mezinárodní otázky

michal.thim@amo.cz

www.diplomacie.info

20/08/2006

Obsah

1. Úvod do problematiky	2
2. Zbraně hromadného ničení (ZHN)	3
2.1. Typologie	3
2.2. Historie použití ZHN	5
3. ZHN a Mezinárodní právo	6
3.1. Biologické zbraně – Úmluva o biologických zbraních	7
3.2. Chemické zbraně – Úmluva o chemických zbraních	7
3.3. Jaderné zbraně – odstrašení, nešíření a omezení	8
4. Case Study: Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora v otázce legality použití nebo hrozby použitím jaderných zbraní v ozbrojeném konfliktu	9
4.1. Posudek pro Valné shromáždění Organizace spojených národů	10
4.2. Shrnutí	14
5. Závěr	15
Příloha	16
Literatura	17

1. Úvod do problematiky

Předmětem této práce je vztah zbraní hromadného ničení (ZHN) a mezinárodního práva, resp. použití zbraní hromadného ničení v ozbrojeném konfliktu. Tato problematika se dotýká dvou oblastí mezinárodního práva, které spolu úzce souvisí – práva ozbrojených konfliktů a mezinárodního humanitárního práva.

Na úvod je třeba zmínit fakt, že dosud neexistuje v mezinárodním právu norma, která by se zabývala ZHN jako celkem, tím méně jejich úplným zákazem. Zbraně hromadného ničení jsou děleny do tří základních kategorií, a to: chemické zbraně (ChZ), biologické (bakteriologické) zbraně (BZ) a jaderné zbraně (JZ). Takto rozděleny se také stávají předmětem zájmu mezinárodního práva. To, mimo jiné, umožnilo, že stupeň jejich zákazu není stejný, jak si ukážeme na konkrétních případech. Zatímco na zákazu použití chemických a biologických zbraní panuje poměrně široká shoda, tak jaderné zbraně nejsou předmětem takové úpravy. Je to samozřejmě dáno jejich rolí v zahraniční politice jaderných mocností během studené války. Přesto se jaderné zbraně staly předmětem mnoha smluv (bi- i multilaterálních), které se však zaměřují na jejich nešíření, v lepším případě omezení, a zákazy se vztahují zejména na jaderné testy.

Práce je rozdělena do tří částí. První tvoří typologie ZHN, s uvedením hlavních příkladů, a stručný historický přehled. Druhá pojednává o mezinárodněprávních úpravách jednotlivých kategorií s důrazem na oblast práva ozbrojených konfliktů a humanitárního práva. Třetí část je věnována rozhodnutí (posudku) Mezinárodního soudního dvora (ICJ) ohledně legality použití nebo hrozby použitím ZHN v ozbrojeném konfliktu.

2. Zbraně hromadného ničení (ZHN)

Zbraně hromadného ničení jsou bojové prostředky vyznačující se mimořádným smrtícím či destruktivním (v případě jaderných zbraní obojím) účinkem, způsobeným třeba jen jedním zásahem cíle. [Smlouva o zákazu jaderných zbraní v Latinské Americe \(1967\)](#) v článku 5 definuje jaderné zbraně jako „jakékoli zařízení schopné uvolnit jadernou energii a mající takovou povahu, že je vhodné pro válečné cíle“.¹

2.1. Typologie

A, Chemické zbraně: jsou bojové prostředky využívající toxické nebo chemické látky za účelem zabití, zranění nebo paralyzace nepřítele. Druhů chemických zbraní je velké množství, stejně tak existuje řada způsobů jak zasáhnout případný cíl – rozprašováním, pomocí větru, ale nejčastěji se používá munice s chemickou náplní, možností je použití raketových střel (např. typu Scud), které ponesou hlavici s chemickou zbraní. Vzhledem k velkému rozvoji chemického průmyslu bylo vyvinuto velké množství látek, které lze bojově využít. Od slzného plynu, sloužícího k paralyzaci, přes nervové plyny, k prostředkům na bázi kyanidu. Z kategorie nervových plynů je znám plyn sarin nebo VX. Chemické zbraně se vyznačují bezprostředním účinkem nebo účinkem v řádu desítek hodin. Proto (někdy) nebývají mezi zbraně zařazovány defolianty (obsahující dioxiny – např. Agent Orange), jejichž karcinogenní účinek na člověka se projevuje až po několika letech. Napalm, byť je to chemická látka, je zase primárně používán pro svou extrémní hořlavost.

B, Biologické zbraně: jsou bojové prostředky využívající živé organismy (bakterie, viry, houby) nebo substance živých organismů (toxiny). Biologické zbraně se vyznačují vysokou toxicitou a velmi vysokou mírou úmrtnosti. U antraxu je míra úmrtnosti vyšší

¹ Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 4., doplněné a rozšířené vydání.

Praha: C. H. Beck, 2003, str. 354

než 80%. Za ideálního počasí může 100 kg antraxu, rozptýleného ve formě aerosolu nad hustě zabydleným územím, zabít 1.000.000 až 3.000.000 lidí.² Z vojenského hlediska je užití BZ problematické nejen z etického hlediska, ale i z hlediska vedení bojových operací. Útok biologickými zbraněmi nemá okamžitý vliv na postup nepřítele, jehož jednotky navíc na podobný útok mohou být připraveny. Takový útok pak nejvíc postihne civilní obyvatelstvo, což je v příkrém rozporu s obyčejem i platnými normami mezinárodního práva. Předpokládá se, že včasným nasazením antibiotik se dá chránit významná většina zasažené populace.³ Mezi biologické zbraně lze zařadit všechny nemoci virového nebo bakteriického původu (např. mor, salmonela atd.).

C, Jaderné zbraně: bojové prostředky využívající nukleární nebo termonukleární reakce (viz. také definice zmíněná v úvodu této kapitoly). Jsou „skutečnými“ zbraněmi hromadného ničení, a to kombinací velké destruktivní síly při samotné explozi a následného radioaktivního zamoření oblasti. Hlavní světové mocnosti dosud (přes pokroky v omezení počtu jaderných hlavic) disponují arzenálem, jehož použití by dokázalo zničit veškerý život na Zemi. Tento fakt, společně s neschopností zabránit odvetnému útoku stejně vybaveného protivníka, sehrál zásadní roli v mezinárodní politice během studené války.

² pro srovnání: u stejného množství sarinu se odhaduje počet obětí mezi 3.000 a 8.000 a u jaderné bomby o síle 12,5 kT je odhad obětí v rozmezí 23.000 a 80.000, viz. Weapons of Mass Destruction in the Middle East, URL: http://www.csis.org/burke/mb/me_wmd_regionaltrends.pdf

³ <http://www.cdc.gov/ncidod/eid/vol7no6/lederberg.htm>

2.2. Historie použití ZHN

Nejznámějším použitím ZHN je bezpochyby svržení atomových pum na japonská města Hirošima a Nagasaki v závěru druhé světové války. To bylo také dosavadní poslední použití jaderných zbraní.

V poměru k jaderným zbraním bylo používání chemických zbraní mnohem častější. Známo je například použití bojových plynů v průběhu první světové války. Konkrétně během bitvy o Ypres v dubnu 1915.

Jako reakce na použití chemických zbraní v období první světové války, a v následných konfliktech, byl roku 1925 přijat tzv. [Ženevský protokol](#) zakazující chemické a bakteriologické zbraně. Během druhé světové války nedošlo k útoku chemickými zbraněmi, snad s výjimkou čínského bojiště, což bylo zapříčiněno zejména obavou z odvetného útoku. Velmi závažným zločinem ovšem bylo použití plynu Cyklon B v nacistických vyhlazovacích táborech a obdobně pokusy prováděné Japonci na čínských válečných zajatcích. V poválečném období byly nasazeny chemické zbraně během Irácko-iránské války a na severu Iráku při potlačení kurdského povstání. Použití pesticidu Agent Orange během Vietnamské války bylo zmíněno.

Biologické zbraně jsou ze všech tří druhů nejstarší. Otravování vody vhašováním mrtvých těl nakažených morem, nebo jejich vystřelování do obležených měst za účelem rozpoutání epidemie, a další metody biologické války byly používány již od Starověku. Postupem času začal být takový způsob boje považován za nehumánní. Takový postup, založený na praxi států, vyznačující se respektováním daného faktu bez jeho písemné úpravy v podobě smlouvy, se nazývá *opinio iuris*. Na tomto základě nedošlo ve 20. století k (prokázanému) použití biologických zbraní. Na druhé straně, jak ukazují modelové studie příkladu použití antraxu, jsou biologické zbraně velmi nebezpečným prostředkem, který dopadem na civilní obyvatelstvo snese srovnání s jadernými zbraněmi. Moderní výzkum a vývoj umožňuje i méně vyspělým státům dostat se k jejich držení, a tím je zvýšeno riziko případného použití.

3. Zbraně hromadného ničení a mezinárodní právo

Zákaz použití ZHN je agendou práva ozbrojených konfliktů a mezinárodního humanitárního práva. Počátek kodifikace v této oblasti spadá do období dvou [Haagských konferencí](#), v letech 1899 a 1907, a velký posun znamenaly rovněž čtyři [Ženevské konvence](#) přijaté 1949 (a dva dodatkové protokoly z roku 1977) a celá řada dalších smluv. [Úmluva \(II\) o zákonech a obyčejích pozemní války](#) (Convention with Respect to the Laws and Customs of War on Land), přijatá na První Haagské konferenci 29.7.1899, obsahuje v preambuli tzv. Martensovu klauzuli⁴, která zdůrazňuje nutnost dodržovat zásadu lidskosti a odvolává se na obyčeje mezinárodního práva, která považují jisté chování za protiprávní, přestože dosud nebylo zakázáno platnou smlouvou. Martensova klauzule je důležitou zásadou práva ozbrojených konfliktů a mezinárodního humanitárního práva. Klauzule vychází z předpokladu, že smlouvy uzavírané státy jsou jen upřesněním a potvrzením již existujících pravidel. Tím je zdůrazněna důležitá úloha obyčeje v mezinárodním právu jako celku.

Martensova klauzule

Dokud nebude moci být sepsán úplnější válečný zákoník, pokládají vysoké smluvní strany za prospěšné stanovit, že v případech, které nejsou pojaty v ustanoveních Řádu jimi přijatého, obyvatelstvo i válčící strany zůstanou pod ochranou a vládou zásad mezinárodního práva, jak jsou patrné ze zvyklostí existujících mezi civilizovanými národy, ze zákonů lidskosti a z požadavků veřejného svědomí

-
Until a more complete code of laws of wars is issued, the High Contracting Parties think it right to declare that in cases not included in the Regulations adopted by them, population and belligerents remain under the protection and empire of the principles of international law, as they result from the usages established between civilized nations, from the laws of humanity, and the requirements of the public conscience

Prvním dokumentem, který se přímo týkal ZHN, byl [Ženevský protokol o zákazu chemických a bakteriologických zbraní z roku 1925](#) (Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or other Gases, and of Bacteriological Methods of

⁴ český text klauzule viz Potočný, M., Ondřej, J., 2003, str. 389, anglický text viz <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague02.htm>

Warfare). Tento protokol navazoval a vyjasňoval čl. 23a zmíněné Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války, který zakazoval používání jedu nebo otrávených zbraní (...it is especially prohibited...to employ poison or poisonous arms). Ženevský protokol se stal základem pozdějších úmluv o chemických a biologických zbraních a jeho platnost byla potvrzena OSN.

Konvence o biologických zbraních z roku 1972 a Konvence o chemických zbraních z roku 1993 jsou dokumenty, jejichž cílem je dosažení odstranění dvou ze tří kategorií ZHN. Obdobná úprava týkající se jaderných zbraní, zakazující jejich použití nebo plánující jejich zničení, neexistuje a tak je základní úpravou pro jaderné zbraně Smlouva o nešíření jaderných zbraní z roku 1968. V části o jaderných zbraních bude pojednáno obecně o problému zastrašování, nešíření a omezení jaderných zbraní.

3.1. Biologické zbraně – Úmluva o biologických zbraních

[Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických \(biologických\) zbraních, a o jejich zničení](#) (Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction) byla schválena v roce 1972 a vstoupila v platnost o tři roky později. Jedná se o první smlouvu, která zakazuje výrobu specifického druhu zbraně. Její výraznou slabinou je neexistence kontrolního mechanismu, který by dohlížel jak na zákaz výroby, tak zničení stávajících zásob. Menším nedotatkem je, že nezakazuje jejich použití, což není nezbytné právě vzhledem k existenci *opinio iuris* v této záležitosti. Navíc zákaz použití biologických zbraní vyplývá z jiných platných norem, jako jsou Ženevské konvence a Ženevský protokol.

3.3. Chemické zbraně – Úmluva o chemických zbraních

[Úmluva o zákazu vývoje, výroby, skladování zásob a použití chemických zbraní, a o jejich zničení](#) (Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction) byla přijata v roce

1993 a vstoupila v platnost v roce 1997. Na rozdíl od předchozí úmluvy ustanovuje tato dohoda kontrolu prostřednictvím inspekcí, konaných v signatářských státech.

Kontroly provádí ve vybraných civilních i vojenských objektech [Organizace pro zákaz chemických zbraní](#) (Organization for Prohibition of Chemical Weapons – OPCW). V současnosti bylo prokazatelně zničeno 19% ze 71.331 t (tj. 13.965 t) celosvětových zásob bojových chemických látek a 30% chemické munice. Dále bylo zničeno nebo převedeno na mírové účely 55 ze 65 deklarovaných výrobních kapacit.⁵ Režimu kontrol celosvětově podléhá cca 6.000 průmyslových zařízení. Inspekcí bylo od roku 1997 provedeno přes 2.500 v 78 státech.⁶

3.3. Jaderné zbraně – Odstrašení, Nešíření a Omezení

Proces, který vedl od jaderného zastrašení (ačkoli tato strategická koncepce je stále platná) přes nešíření k omezování stavu jaderných arzenálů (týká se především USA a Ruska, je procesem, který je vysvětlitelný v kontextu dějin studené války. V současné době jsou držiteli jaderných zbraní tyto státy (v závorce je datum získání jaderné zbraně): USA (1945), Rusko (ex SSSR – 1949), Velká Británie (1952), Francie (1960), Čína (1964), Indie (1974) a Pakistan (1998). Předpokládá se totéž u Izraele. Samostatnou kapitolou jsou jaderné programy Iránu a KLR.

Během 60. let byly kapacity arzenálů všech jaderných mocností schopny zničit veškerý život na Zemi. Neschopnost při vedení jaderného úderu zabránit stejně silné odvetě protivníka vedla ke koncepci Vzájemně zaručeného zničení - MAD (Mutual Assured Destruction). MAD vedlo logicky ke strategii odstrašení (deterrence), která se stala základním strategickým konceptem studené války.

Zároveň tehdejší jaderné mocnosti (zpočátku USA, SSSR a Velká Británie) dosáhly konsensu ohledně nešíření (non-proliferation) jaderného zbraní, neboť opak považovaly za nebezpečné narušení rovnováhy mezi velmocemi. Tento fakt vedl k podepsání [Smlouvy o nešíření jaderných zbraní](#) (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – Non-Proliferation Treaty, NPT) v roce 1968. Do roku 2001 smlouvu

⁵<http://www.opcw.org/factsandfigures/index.html#CWDestructionUnderWay>

⁶ Úmluvu podepsalo 178 států (údaje jsou platné k červenci 2006); www.opcw.org

podepsalo 187 signatářů, nicméně stranou smlouvy zůstává Indie, Pakistan, Izrael a KLDR se i přes příslušenství ke smlouvě snaží vyvinout jadernou zbraň. Nad dodržováním závazků plynoucích ze smlouvy a na mírové využívání atomové energie dohlíží [Mezinárodní agentura pro atomovou energii](#) (International Atomic Energy Agency – IAEA), která provádí kontrolu prostřednictvím inspekcí. Vzhledem k tomu, že se v tomto případě jedná i o záležitost, která souvisí s mezinárodní bezpečností, tak zde existuje dohled Rady bezpečnosti OSN, který se projevuje např. v tom, že stát, který chce odstoupit od smlouvy o tom Radu musí informovat. Kromě této smlouvy byla uzavřena celá řada dohod zakazujících jaderné testy, upravujících mírové využívání atomové energie a také regionálních smluv o bezjaderných pásmech (jako již zmíněná Smlouva o zákazu jaderných zbraní v Latinské Americe).

V souvislosti se smlouvou o nešíření, začaly dvě hlavní velmoci – USA a SSSR – jednat o omezení (limitation, reduction) počtu jaderných zbraní. Smlouvy SALT I (1972) a [SALT II](#) (Strategic Arms Limitations Treaty – 1979) stanovily horní limity stavu jaderných zbraní. Ačkoli SALT II po odmítnutí v Senátu USA nevstoupila v platnost, tak byla oběmi stranami respektována. Smlouva ABM (Anti-Ballistic Missile Treaty - 1972) omezovala protiraketovou obranu. Mezinárodní situace poloviny 80. let umožnila zahájit rozhovory o redukci stavu jaderných zbraní. Nejprve byla uzavřena smlouva o likvidaci střel krátkého a středního doletu – [Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty](#) (INF – 1987) – následována smlouvou o redukci strategických zbraní, START I (Strategic Arms Reduction Treaty - 1991), která kvůli rozpadu SSSR nevstoupila v platnost. Stejný osud potkal smlouvu [START II](#) (1993), která byla v roce 2002 nahrazena smlouvou SORT (Treaty on Strategic Offensive Reductions). SORT sice redukuje celkové množství hlavic více než START II, ale narozdíl od předchozí smlouvy nejmenuje přesně jednotlivé druhy zbraní, ale nechává na obou stranách smlouvy, aby samy určily, které hlavice vyřadí. Rovněž omezuje kontrolní mechanismy.

4. Case Study: Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora v otázce legality použití nebo hrozby použitím jaderných zbraní v ozbrojeném konfliktu

V roce 1993 a 1994 byly k Mezinárodnímu soudnímu dvoru (International Court of Justice, dále Dvůr nebo ICJ) vzneseny dva dotazy na posudek, jejichž společným tématem byla otázka legality použití jaderných zbraní. Dvůr vydává posudky na základě článku 65(1) Statutu ICJ (dále Statut).⁷

Článek 65(1) Statutu ICJ

Dvůr může dát posudek o jakékoli právní otázce na žádost kteréhokoli orgánu, který je Chartou anebo podle Charty Organizace spojených národů oprávněn o ně žádat

Žádost Světové zdravotnické organizace (World Health Organization – WHO) zněla: „In view of the health and enviromental effects, would the use of nuclear weapons by a State in war or other armed conflict be a breach of its obligations under international law including the WHO Constitution?“⁸ Následně vzneslo svůj dotaz i Valné shromáždění OSN (VS OSN): „Is the threat or use of nuclear weapons in any circumstances permitted under inernational law?“⁹

Soud vyzval státy k podání písemných nebo ústních připomínek k předloženým žádostem. Dne 8.7. 1996 Dvůr rozhodl. Nejprve zamítl dát posudek na žádost WHO, poměrem hlasů 11:3, protože dle názoru Dvora tato otázka nespadá do oblasti činnosti WHO.¹⁰ Naopak v případě VS OSN Dvůr rozhodl, poměrem hlasů 13:1, že je v souladu s článkem 65(1) Statutu a článkem 96(1) Charty.

článek 96(1) a článek 96(2) Charty OSN

- (1) Valné shromáždění Organizace spojených národů nebo Rada bezpečnosti mohou požádat Mezinárodní soudní dvůr, aby dal posudek
- (2) Jiné orgány Organizace spojených národů a odborné organizace, které k tomu mohou být Valným shromážděním kdykoli zmocněny, mohou rovněž požádat Dvůr o posudek v právních otázkách, které vznikají v oboru jejich činnosti.

⁷ viz: Charta OSN a Statut Mezinárodního soudního dvora

⁸ dotazy a části posudku ICJ zde uvedené budou ponechány v anglickém jazyce, aby se předešlo případnému zkreslení v překladu, viz: Matheson, J. The Opinions of the International Court of Justice on the Threat or Use of Nuclear Weapons. The American Journal of International Law, Vol. 91, No.3, July 1997, str. 417; text žádosti WHO zde: http://www.icj-cij.org/icjwww/icas/ianw/ianw_pleadings/ianw_iapplication_19930514_requestopinion.pdf

⁹ tamtéž; text žádosti VS OSN zde: http://www.icj-cij.org/icjwww/icas/iunan/iunan_iorders/iunan_iapplication_19941215_requestopinion.pdf; Právo vznešení žádosti o posudek upravuje čl. 96(1) a článek 96(2) Charty OSN (Charta) a v případě WHO toto právo upřesňuje dohoda WHO s OSN, která opravňuje WHO žádat o posudek ICJ v případech, které vyplývají z oblasti její kompetence.

¹⁰ Falk, R.A. Nuclear Weapons, International Law and the World Court: A Historic Encounter. The American Journal of International Law, Vol. 91, No.1, January 1997, str. 65

4.1. Posudek pro Valné shromáždění Organizace spojených národů¹¹

Posudek, ve kterém byly zohledněny a uvedeny připomínky a argumenty jednotlivých států, je vyjádřen v závěrečném paragrafu č. 105. Zaměříme se nyní na jeho jednotlivé body.

105. For these reasons,

THE COURT,

(1) By thirteen votes to one,

Decides to comply with the request for an advisory opinion;

(2) Replies in the following manner to the question put by the General Assembly:

V písmenech A až F odstavce 2 jsou vyjádřeny jednotlivé postoje Dvora.

A.Unanimously,

There is in neither customary nor conventional international law any specific authorization of the threat or use of nuclear weapons;

B.By eleven votes to three,

There is in neither customary nor conventional international law any comprehensive and universal prohibition of the threat or use of nuclear weapons as such;

Tento postoj v podstatě vyjadřuje to, co již bylo uvedeno, že neexistuje žádná smlouva, která by zakazovala použití jaderných zbraní. Obyčejové pravidlo, na druhé straně, by muselo vyplynout z praxe států v období od svržení atomových bomb na Japonsko v srpnu 1945. Dvůr v této věci uvedl, že se neshledává schopným určit (...does not consider itself able to find...), zda-li nepoužití jaderných zbraní zadává podklad pro *opinio iuris*.¹² V této souvislosti byla zmíněna deklarace VS OSN o zákazu použití jaderných a termojaderných zbraní (1961). Dvůr zmínil fakt, že některé deklarace VS OSN jsou přijímány s nezanedbatelným nesouhlasem členských států.¹³ Takové rezoluce nemohou být základem pro *opinio iuris*.

¹¹ celý text Posudku viz: <http://www.icj-cij.org/icjwww/icasess/iunan/iunanframe.htm>

¹² Posudek, para. 67; Matheson, str. 426

¹³ pro Deklaraci o zákazu jaderných a termojaderných zbraní hlasovalo 55 států, 20 proti a 23 se zdrželo hlasování, Potočný, M., Ondřej, J., 2003, str. 405; dále Matheson, str. 426

C.Unanimously,

A threat or use of force by means of nuclear weapons that is contrary to Article 2, paragraph 4, of the United Nations Charter and that fails to meet all the requirements of Article 51, is unlawful;

D.Unanimously,

A threat or use of nuclear weapons should also be compatible with the requirements of the international law applicable in armed conflict, particularly those of the principles and rules of international humanitarian law, as well as with specific obligations under treaties and other undertakings which expressly deal with nuclear weapons;

Zde se Dvůr odvolává na obecné úpravy ozbrojených konfliktů a mezinárodního humanitárního práva. Normy mezinárodního humanitárního práva specifikují povinnosti

článek 2(4) Charty

Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíly Organizace spojených národů

článek 51 Charty

Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí ihned Radě bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

válčících stran a stanovují skupiny, které mají být zvláště chráněny. V souvislosti s jadernými zbraněmi jde především o dodržení zásad nezbytnosti a proporcionality, které by měly strany konfliktu dodržovat při vedení bojových operací, konkrétněji rozlišování mezi civilními a vojenskými cíly a zákazu prostředků způsobujících nezbytné utrpení. Za pozornost stojí jednomyslné přijetí těchto bodů.

E. By seven votes to seven, by the President's casting vote,

It follows from the above-mentioned requirements that the threat or use of nuclear weapons would generally be contrary to the rules of international law applicable in armed conflict, and in particular the principles and rules of humanitarian law;

However, in view of the current state of international law, and of the elements of fact at its disposal, the Court cannot conclude definitively whether the threat or use of nuclear weapons would be lawful or unlawful in an extreme circumstance of self-defence, in which the very survival of a State would be at stake;

Tento bod, přirozeně, přitahuje největší pozornost. První část jasně shrnuje předchozí argumenty a názor Dvora, že použití jaderných zbraní lze vykládat na základě platných úprav práva ozbrojených konfliktů a humanitárního práva.

Klíčová je druhá část. Zde Dvůr vyjadřuje stanovisko, že není schopen rozhodnout, zda-li má být použití jaderných zbraní zakázáno v případě sebeobrany, v případech kdy je samotná existence státu v ohrožení. Bod E. rozsudku byl přijat až dodatečným hlasem předsedy Dvora, jak to umožňuje článek 55(2) Statutu.

článek 55(2) Statutu ICJ

Při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy nebo toho soudce, který ho zastupuje

Posudky Dvora sice nemají právní závaznost, nicméně mají velkou odbornou váhu, obzvláště jsou-li přijímána jednomyslně. Na první pohled toto rozhodnutí vypadá jako zásadní rozdělení Dvora v rozhodujícím bodě rozsudku. Faktem však je, že rozdíly uvnitř skupiny soudců, kteří hlasovali proti, byly větší než mezi Dvorem jako celkem. Rozhodnutí Dvora je tak poněkud zkresleno.¹⁴

Rozhodnutí lze interpretovat jako vyjádření kompromisu mezi dvěma postoji: a, prostředky (zbraně), které nejsou zakázány, jsou povoleny. b, argumentace založená na výkladu Martensovy klauzule, která je aplikovatelná i na případ jaderných zbraní. Přesto lze říci, že se Dvůr přiklonil spíše k druhému postoji, přičemž nechtěl absolutně zpochybnit možnost použití zbraní v případě nutné sebeobrany. Otázka, zda-li má stát právo použít jakýchkoli prostředků i v případě, kdy je jeho existence v akutním ohrožení.

¹⁴ Falk, pp. 67-70

F.Unanimously,

There exists an obligation to pursue in good faith and bring to a conclusion negotiations leading to nuclear disarmament in all its aspects under strict and effective international control.

Závěrečný bod apeluje na státy, aby pokračovaly v politice odzbrojování a kontrole nešíření jaderných zbraní.

4.2. Shrnutí

Vliv rozhodnutí Dvora záležitosti legality jaderných zbraní nelze přeceňovat, na druhé straně ani nelze činit opak. Důležité body byly přijaty jednomyslně a potvrdily obecnou platnost úprav mezinárodních konfliktů, jak v podobě mezinárodního obyčeje, tak ve smluvní podobě. Názor, že (ne)použití jaderných zbraní musí být v souladu s mezinárodním právem potvrdily i jaderné velmoci. Fakt, že Dvůr nezhodnotil dosavadní nepoužití jaderných zbraní jako *opinio iuris* neznamená, že tak nemůže učinit v budoucnosti, bude-li stávající trend v otázce jaderných zbraní pokračovat.

5. Závěr

Tato práce měla za cíl popsat vztah práva ozbrojených konfliktů ke zbraním hromadného ničení. Domníváme se, že tento cíl byl v základních rysech splněn. Důležité je, že ZHN, jako takové, nejsou předmětem zvláštní úpravy. Jsou hodnoceny zvlášť, po kategoriích, a lze říci, že to není na škodu mezinárodnímu právu. Budou-li naplněny cíle konvencí o chemických a biologických zbraních, tak bude jedinou zbývajícím kategorií ZHN jaderná zbraň. Na případu posudku Mezinárodního soudního dvora jsme se snažili ukázat, že debata o jaderných zbraních, debata o odzbrojení, není jen záležitostí nevládních organizací, ale že je v pozornosti celého mezinárodního společenství.

Příloha

<u>Rok přijetí</u>	<u>Událost</u>	<u>URL:</u>
1899	Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války - Convention with Respect to the Laws and Customs of War on Land	http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague02.htm
1899 a 1907	Haagské úmluvy 1899 a 1907 - Hague Conventions 1899 a 1907	http://www.lib.byu.edu/~rdh/wwi/hague.html
1925	Protokol zakazující používat ve válce dusivých, otravných nebo podobných plynů a bakteriologických prostředků (Ženevský protokol) - Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare	http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/geneva01.htm
1949 a 1977	Čtyři Ženevské konvence 1949 a dva dodatkové protokoly 1977 - Four Geneva Conventions 1949 and two Additional Protocols 1977	http://www.genevaconventions.org/
1961	Rezoluce Valného shromáždění č. 1653: Deklarace o zákazu použití nukleárních a termonukleárních zbraní - Declaration on the Prohibition of the Use of Nuclear and Thermonuclear Weapons (A/RES/1653/XVI)	http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/resins.htm
1968	Smlouva o nešíření jaderných zbraní - Treaty of Non-Proliferation of Nuclear Weapons (Non-Proliferation Treaty – NPT)	http://disarmament2.un.org/wmd/npt/npttext.html nebo http://disarmament.un.org:8080/wmd/npt/index.html
1972	Konvence o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxických zbraní, a o jejich zničení - Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction	http://disarmament.un.org:8080/wmd/bwc/index.html nebo http://www.opbw.org/convention/documents/btwc/text.pdf
1993	Konvence o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní, a o jejich zničení - Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction	http://disarmament.un.org:8080/wmd/cwc/index.html nebo http://www.opcw.org/html/db/cwc/eng/cwc_fram eset.html
1997	Posudek Mezinárodního soudního dvora na žádost Valného Shromáždění OSN ohledně legality použití nebo hrozby použitím jaderných zbraní	http://www.icj-cij.org/icjwww/icasess/iunan/iunanframe.htm

Literatura:

Cordesman, A.H. Weapons of Mass Destruction on The Middle East. Washington: Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2004

Falk, R.A. Nuclear Weapons, International Law and the World Court: A Historic Encounter. The American Journal of International Law, Vol. 91, No.1, January 1997, pp. 64-75

Matheson, J. The Opinions of the International Court of Justice on the Threat or Use of Nuclear Weapons. The American Journal of International Law, Vol. 91, No.3, July 1997, pp. 417-435

Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 4., doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003

Potočný, M., Ondřej, J. Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného (Pokojně řešení sporů a právní úprava ozbrojených konfliktů) V. Praha: Univerzita Karlova, 1992

Dokumenty:

Charta OSN a Status mezinárodního soudního dvora

Posudek Mezinárodního soudního dvora ve věci legality použití jaderných zbraní

Online zdroje¹⁵

Fidler, D.P. Weapons of Mass Destruction and International Law,

URL: <http://www.asil.org/insights/insigh97.htm>

¹⁵ rovněž bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v Příloze, nejsou-li zde uvedeny

